

Guatemala: Dona, violència i societat.

Un apropament des del feminisme amb l'enfocament de Poder

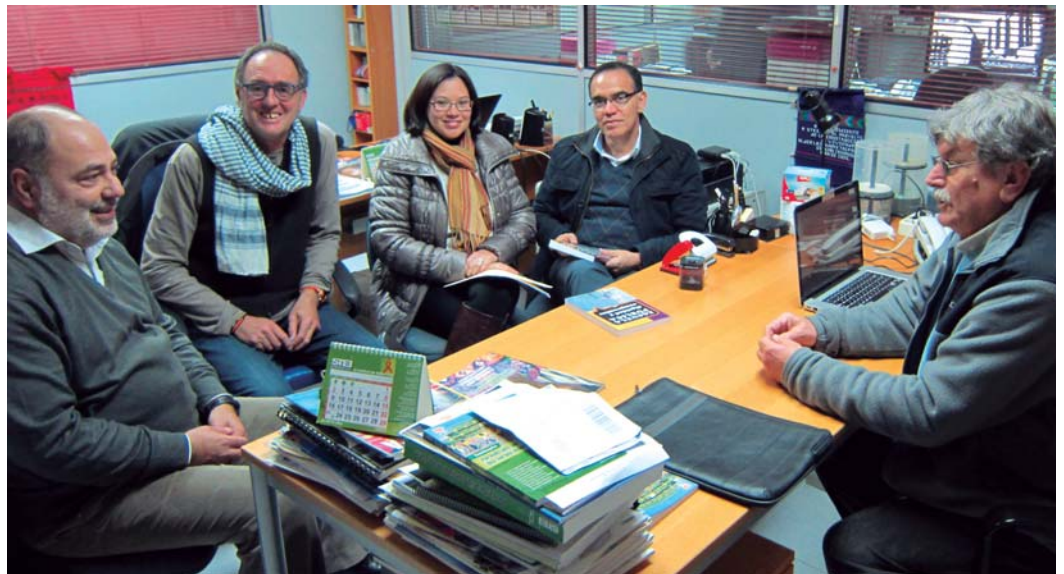
Ensenyants Solidaris

Helen Barrientos, coordinadora de l'Escuela de Alquimia Feminista-Mesoamérica, impartí a Palma aquesta conferència sobre la realitat del seu país, Guatemala, el passat 25 de novembre, amb motiu de la commemoració del Dia Internacional contra la violència envers les dones.

El context general de Guatemala

Guatemala es troba dins una regió bastant privilegiada pel que fa als recursos naturals que posseeix, cosa que ha fet del país un blanc perfecte per a les transnacionals que volen invertir en la indústria de l'“extractivisme”; és a dir, en el saqueig dels recursos i dels béns naturals de la població.

La pobresa i la pobresa extrema han estat un problema estructural a Guatemala, ja que les condicions de desigualtat de les dones s'accentuen en un Estat patriarcal, racista, classista, discriminador i excludent.

En el tema educatiu, les possibilitats per a les dones també es redueixen. “16 de cada 100 habitants continuen sent analfabets, en la seva majoria dones” i amb l'agreujant que són dones indígenes o de l'àrea rural. Aquesta desigualtat es reflexa en l'alfabetisme de la població en edat de fer feina (a partir dels 14 anys). Mentre que en els homes està en el 80,9%, en les dones descendeix fins al 71,7%. Les condicions de

les dones indígenes empitjora, amb unes taxes d'alfabetisme del 55%.

El context organitzatiu i polític de les dones a Guatemala

Què entenem per l'enfocament de poder? És una anàlisi que parteix del fet que en les societats vivim relacions de poder que ens marquen. Creim que “**el poder és a tot arreu, defineix paradigmes, suporta institucions, estruc-**

tures i sistemes, és dinàmic i canviant”. Per tant, si és a totes bandes i defineix el que defineix, hem d'imaginar i definir: quines són aquestes bandes? Com interactua en els sistemes? Com s'insereix en les nostres vides i en la presa de decisions que feim com a dones?

No es pot negar la contradicció sentida en un determinat moment, quan una dona pensa interiorment en prendre

una decisió important per a la seva vida, però en voler-la materialitzar hi ha un poder (econòmic, polític, social, religiós, etc.) que es posa de manifest i no ens permet avançar en això que internament ens hem proposat. Això no vol dir que no tinguem el poder de decidir, vol dir que hi ha múltiples maneres amb què es manifesta el poder. Tenc el poder de decidir però no el poder per a exercir aquesta decisió.

La pobresa i la pobresa extrema han estat un problema estructural a Guatemala

És per això que per a les dones vincular la realitat amb l'anàlisi del poder ens dóna més força tant individualment com col·lectiva, ens dóna llums, reflexions i claredats des de les quals posar les estratègies de lluita, si ha de ser en l'àmbit íntim, en el familiar o en el públic. Sí, sabem que la lluita de les dones és a tot arreu, però si ho tenim més clar i definit, la proposta és més efectiva, conscient i la nostra acció tindrà millors resultats.

Quins són els àmbits a què es refereix?

En l'àmbit personal i íntim es refereix a les relacions de poder que es generen en allò més intern de cada persona, amb la seva psicologia personal, el seu cúmul de creences, experiències, sobre la sexualitat, les potencialitats de cada un, anhels, aspiracions, emocions i també a l'espiritualitat. És l'espai propi de les dones.

En l'àmbit privat, de la llar, de la família, es refereix a l'espai en què viuen i s'estableixen relacions entre persones que poden ser o no parents centrats en la reproducció humana. I finalment l'àmbit públic és aquell espai que comprèn la comunitat, els territoris, les nacions i allò global. Inclou totes les organitzacions, escoles, esglésies, governs, l'Estat, els partits polítics, l'empresa privada i els moviments. També allà on es du a terme el treball remunerat productiu.

Doncs bé, com estan en aquests àmbits les dones a Guatemala?

En l'àmbit íntim: cada vegada més les dones són més vulnerables en termes de violència; per tant, hi ha por, angonya i molta desconfiança. Estar juntes a qualche moviment o ser part d'un procés de formació les alimenta i les fa tenir més esperança. Hi ha cansament, sentim que s'ha fet molta feina, en la lluita i en la defensa dels drets de les dones, i en la vida quotidiana no sembla haver-hi avenços. Moltes dones que no han tengut l'oportunitat de fer el que els agrada se senten frustrades i poc valorades pel que fan.

Algunes dones han optat per un procés de sanació i són

més conscients del nostre autoguariment com un procés tant individual com col·lectiu, un fet que ha estat fruit del cansament que provoca el fet de "ser per a altres persones". Tal com ho resumeixen les participants del Curs en Lideratge estratègic de la Escuela de Alquimia: "defensores de drets humans amb sentiments enfrontats, culpes per manca d'atenció a les llars; alegries, soledats, tristeses, plaers; no existeix autoguariment, pors, cansament, havent augmentat de pes, malalties, desgast físic i psicològic; també avançam en els seus aprenentatges, amoroses, solidàries, amb dignitat... amb necessitat d'espais propis..."

Pel que fa a l'autonomia econòmica, Guatemala es troba entre els països més alts en percentatge de dones sense ingressos propis, el 31,2% de les urbanes; i el 42% de les rurals. Ingressos que són el que els permet cuidar-se, dedicar-se temps per a estudiar, per a aprendre a fer "coses", aprendre i recrear-se, fins i tot participar en la vida comunitària i organitzativa.

En l'àmbit privat: en aquest àmbit hi ha contradiccions de molt de pes. Per una banda, les tasques que fan les dones continuen essent per al be-

nefici de la família, per a garantir el benestar d'algú altre. Malgrat això, en aquest context es produeixen moltes agressions. Les dones es cuiden dels fills, de la sembra, de la feina a l'oficina, de les tasques i del sosteniment de la llar. A pesar de tots aquests fets, són agredides de manera física i psicològica, sense que importi en cap cas l'escolaritat i els recursos amb què elles compten.

Segons les dades de l'Institut Nacional d'Estadística de la República de Guatemala, el delictes de violència contra les dones augmentà un 23,13% de l'any 2012 a 2013. A més, està documentat que de 10 denúncies de violència intrafamiliar, en 9 la víctima és una dona. Aquestes dades són possibles perquè es disposa de la "Ley para prevenir, sancionar i erradicar la violència intrafamiliar", Decret 96-97. Les estadístiques contra les dones són alarmants: segons dades històriques quan al 2004 els fets de violència contra les dones eren de 8,231, per al 2013 havien augmentat a 36,170.

Unes altres dades que són bastant reveladores sobre el masclisme que impera en la societat guatemalteca és, per exemple, que les dones són agredides amb més freqüèn-

cia els diumenges i els dilluns, moments en què els homes són a casa per a descansar i, d'una manera molt usual, han ingerit licor durant el cap de setmana. Això augmenta si ens trobam a finals de mes o de quinzena.

A més, les dones que estan organitzades i que tenen un paper protagonista en la comunitat o en el territori en què es desenvolupen pateixen altres tipus de violència que té a veure amb la seva acció política organitzativa, tal com posen de manifest les participants del "Curso de Alquimia".

Fer feina en la lluita per a la defensa dels drets de les dones en qualsevol de les seves expressions pot ser moltes vegades motiu d'agressions en el si de la família, amb la no comprensió de la feina, les sortides, la cura dels fills. Moltes dones poden implicar-se en aquestes tasques perquè compten amb altres dones que fan la seva feina, les padri- nes, les tietes, les germanes i fins i tot les filles majors. S'arrisquen, per tant, perquè les critiquin socialment i pública.

En l'àmbit públic: és el lloc en què les dones volen exercir els seus drets civils i polítics, demandar d'una manera més plena i amb la convicció profunda des de les seves reflexions personals i familiars. Aquell lloc en què cada una es podrà dedicar a allò que més li agradi fer d'acord amb les possibilitats i oportunitats que va tenir des de nina. És allà on els dos àmbits anteriors es posen de manifest i generen les seves conseqüències, la manca d'educació escolar, la violència internalitzada i històrica, haver crescut i viscut un ambient masclista, racista i discriminatori a Guatemala els ha fet ser especials.

Les dones han pres força d'on no n'hi ha, i han fet canvis significatius en les seves vides i en la vida d'altres companyes, són dones enfortides entre elles, s'han creat un nombre ingent d'organitzacions i col·lectius en què, dia rere dia, aprenen i valoren que són importants i que ni res ni ningú les podrà aturar, malgrat que la realitat es vegi adversa. Aquesta força organitzativa i política també les vulnera, ja que es viuen agressions i violacions dels drets humans a causa de la feina específica en la defensa dels drets humans.

Una lluita creixent a favor dels megaprojectes com una estratègia d'estat, que els diferents governs han propiciat, afegeix una nova problemàtica a les dones, ja que són les que estan a primera fila en la defensa de la terra i el territori, per a defensar la "vida" i els béns materials que són de la comunitat, que són dels territoris i que els empresaris volen saquejar i que al final ho fan, sense respectar l'autonomia dels pobles. En aquests espais les dones són les més participatives i, per això, les més criminalitzades, difamades, estigmatitzades i agredides.

És per això que les dones estan lluny d'una plena participació política, pel que fa a l'autonomia en la presa de decisions. La subrepresentació en els parlaments està vigent; en el següent període en el Congrés de la República només el 13,3% seran dones; quant a les batlies només un 2,1% de dones foren electes. Les dones es proposen i s'organitzen per a participar políticament, però les condicions dins i fora dels partits són adverses.

Com es pot veure, fent una anàlisi des de l'enfocament

de poder, podem identificar les àrees en què les dones necessiten més acompanyament, més recursos i més esforços. El que demostra aquesta anàlisi, segons la ponent, és que les dones no són éssers fragmentats sinó integrals però que, així i tot, les contradiccions també són vàlides. Molt sovint hom s'imagina per què una dona líder d'un alt nivell pot ser violentada dins la seva família; o com el sotmetiment dins de les pròpies dones es pot donar en l'àmbit públic, i una de les explicacions les podem trobar fent aquesta relació entre els àmbits del poder.

Mentre les dones visquin aquesta casta de relacions que les debiliten, no les deixen avançar i les sotmeten, el que es pugui fer en l'àmbit públic serà també molt poc, ja que les violències les viuen en totes les esferes de les seves vides i, per aquest motiu, els reptes i els desafiaments són molt grans.

El camí que s'ha de seguir

Helen Barrientos va reconèixer que, dins aquest entorn social, s'havien aconseguit molts canvis a favor de la vida i de la dignitat de les dones: hi havia avenços en els marcs legals i socials que no es podien negar, malgrat que els desafiaments encara se-

guien essent profunds. Segons el seu punt de vista, és urgent una millor interlocució amb l'Estat, des de les demandes pròpies de les dones en qüestions tan prioritàries com la salut o l'educació. Quant a la institucionalitat de les dones, cal recuperar els espais que, amb anterioritat, eren coordinats pels grups de dones i feministes.

Cal seguir apostant pels esforços formatius de dones i de dones joves, de dones indígenes i rurals també. Una educació que les alliberi dels estereotips a tots els àmbits, fins i tot en el propi moviment de dones, una educació que les agermani i que les ajudi a veure's com a complement, que les inspire a caminar pels senders de la trobada i del goig de viure.

És important seguir amb els esforços i aliances tant regionals com globals, d'aquesta manera es tindrà més força i una feina que aglutini cada cop més dones. Que les dones ens acompanyem, que ens coneguem i ens reconeguem, perquè és allò que ens fa més fortes. Només unides les dones tendran l'impuls necessari perquè aquest gegant que és el "sistema patriarcal" sigui cada vegada més petit, tenguim menys veu, menys paraules, menys estratègies. ■